

Nya fynd i Henrietteberg

Fornlämning L1960:1701 / Lundby 180:1 | Fastighet Rambergsstaden 17:55
Förundersökning 2021 | Lundby | Göteborgs kommun

Niklas Borg

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636
© Göteborgs stadsmuseum 2021
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.goteborgsstadsmuseum.se

REDAKTION
Else-Britt Filipsson
Tara Gullbrand
Karolina Kegel
Ulf Ragnesten
Johan Thörnqvist
Tom Wennberg

OMSLAGETS GRAFISKA FORM
Mimmi Andersson
Omslag: Arbetsbild från förundersökningen

UPPHOVSRÄTT
Om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY
Villkor: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSKONTORETS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadskontor

NYA FYND I HENRIETTEBERG

Arkeologisk förundersökning

SAMMANFATTNING

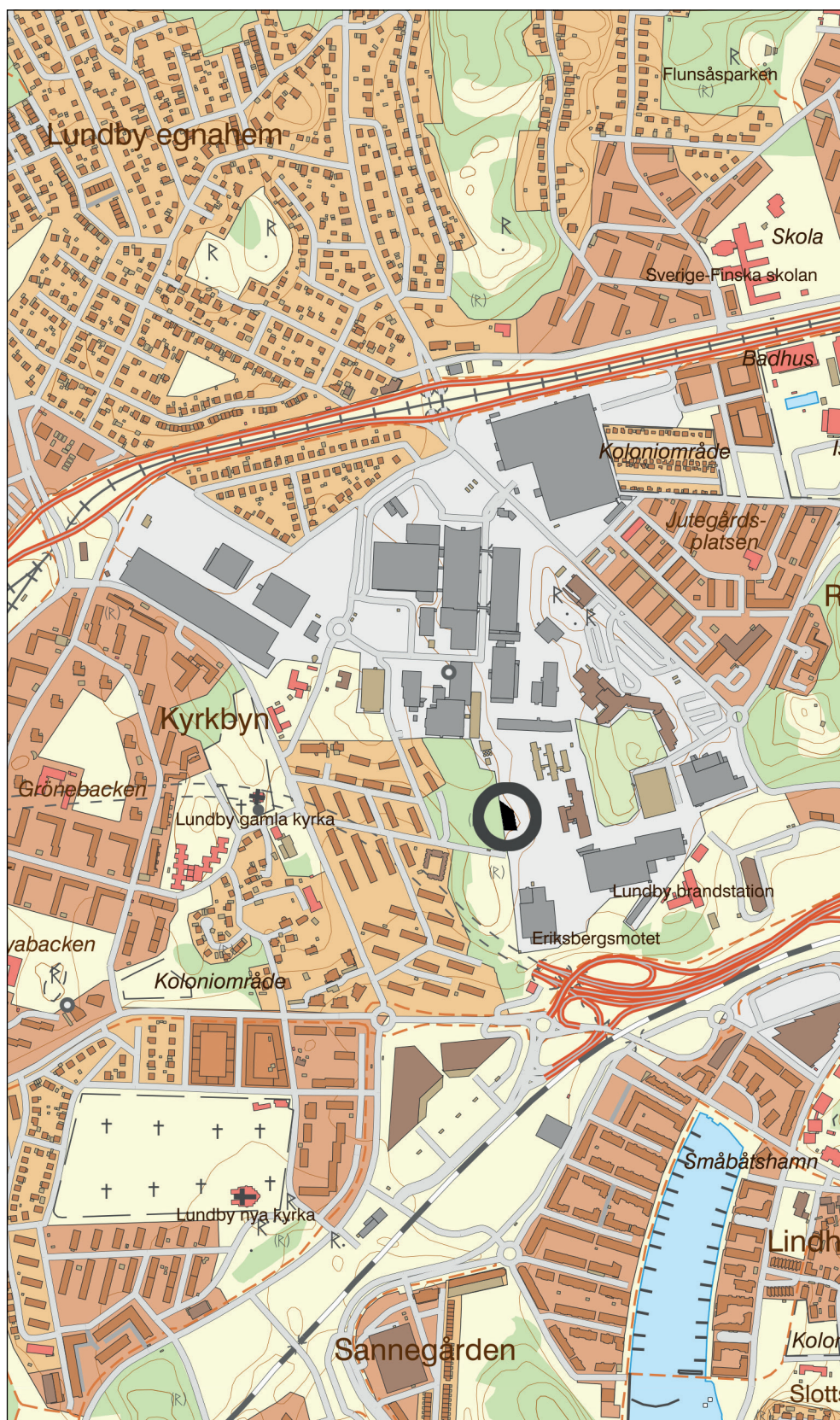
Under våren 2021 utförde Göteborgs stadsmuseum en arkeologisk förundersökning på en del av boplatsslämningen L1960:1701 / Lundby 180:1. Det aktuella området undersöktes genom tre större schakt. I ett av schakten (S1) påträffades ett fyndförande skikt innehållande slagen flinta liksom ett mindre antal flintverktyg bestående av kärnor, skrapor och en kniv.

Ingen ytterligare undersökning anses behöva göras inför exploatering.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	431-15392-2021
Uppdragsnummer i Fornreg:	202100561
GSM dnr:	0398/21
Fastighet:	Rambergsstaden 17:55 (figur 1 och 2)
Landskap:	Västergötland
Socken:	Lundby
Koordinater:	N:6 399 279 / E:145 311 (SWEREF 99 12 00)
Uppdragsgivare:	Volvo Group Real Estate
Grävningsorsak:	Husbyggnation
Grävningsinstitution:	Göteborgs stadsmuseum
Datum för undersökning i fält:	2021-05-24 – 2021-05-25
Undersökt yta:	1046 m ² (undersökningsområdet) 141 m ² (schakt)
Antal arkeologtimmar i fält:	32
Platsledare:	Ulf Ragnesten
Övriga deltagare i fält:	Niklas Borg
Inventariernr GSMA:	210013

2

Figur 2. Undersökningsområdet markerat på fastighetskartan. Skala 1:10 000.

INLEDNING

Våren 2021 utförde Göteborgs stadsmuseum en arkeologisk förundersökning på en del av boplatsslämningen L 1960:1701 / Lundby 180:1, belägen på södra Hisingen i Göteborgs kommun. Undersökningen utfördes med anledning av uppdragsgivarens planerade husbyggnation. Fornlämningen har tidigare undersökts av Georg Sarauw under åren 1921-1922 då ett rikt fyndmaterial från både äldre och yngre stenålder påträffats bestående av flint- och bergartsverktyg, anläggningar och dekorerad neolitisk keramik (Sarauw 1922). Den undersökning som här rapporteras låg i utkanten av samma bosättnings östra del. Här påträffades ett fyndförande skikt innehållande ett tämligen rikt material av slagen flinta. Genom undersökningen kunde även boplatstens utbredning begränsas mot öst.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

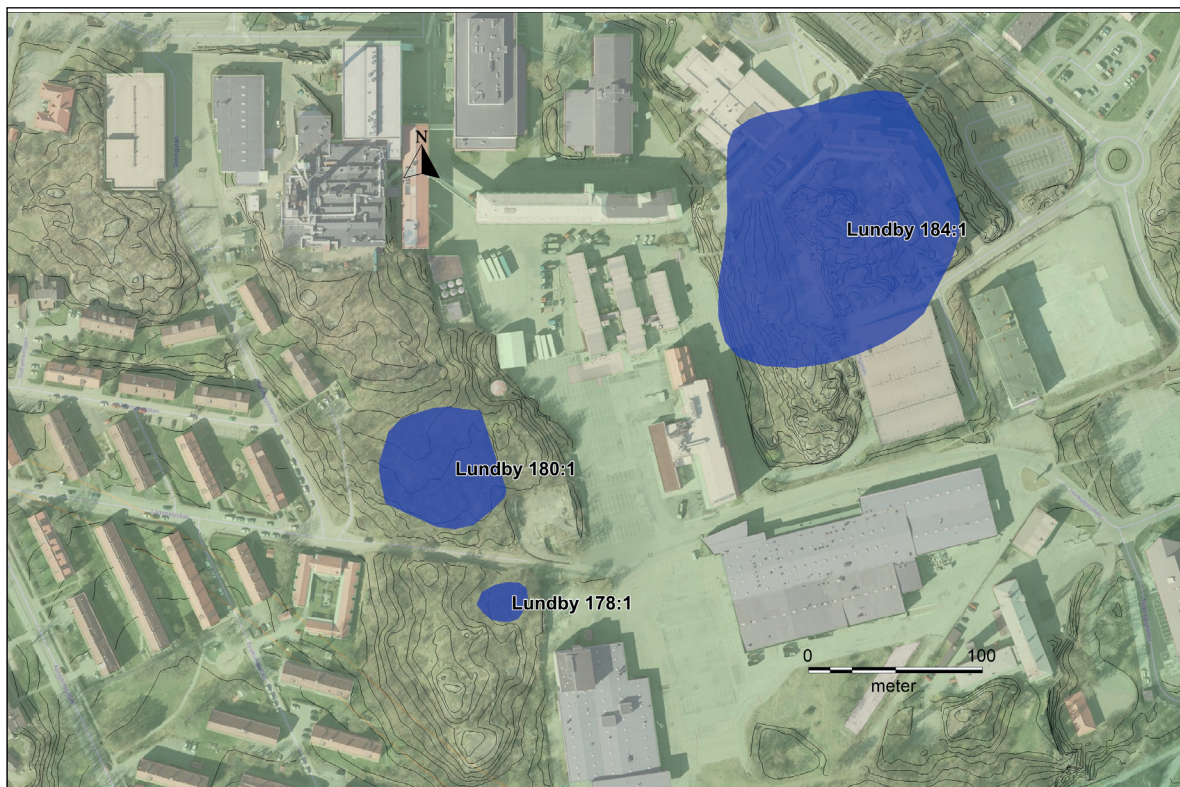
Från västra sidan av Ramberget bort till Lundby gamla kyrka sträcker sig ett lågt höjddparti. Omkring 300 meter öster om kyrkan utgörs nämnda höjdrygg av ett berg som tudelas av Herkulesgatan. Berget söder om gatan kallas Kvarnberget och ligger i sluttningen ner mot Göta älvs dalgång. Området norröver benämns Henrietteberg och det är i den östra delen av detta bergsparti, ca 26,5 meter över havet, aktuell förundersökning har ägt rum. Undersökningsområdet bestod till största del av gräsbevuxna fyllnadsmassor med glest växande lövträd (figur 3). I den östra delen av ytan fanns ett mindre område med berg i dagen. De centrala delarna utgjordes av

Figur 3. Undersökningsytan bestod av glest växande lövträd. Foto mot norr.

en stor deponihög, ca 25 meter i diameter, bestående av asfalt, tegel och betong. Lundby 180:1 är registrerad som en 75 x 70 meter stor boplatsslämning med ett rikt fyndmaterial bestående av flint- och bergartsredskap, anläggningar och dekorerad keramik. 40 meter söder om Lundby 180:1 ligger Lundby 178:1 (Kvarnberget) som utgörs av en 30 x 20 meter stor boplat där fynd av flintredskap och avslag gjorts. Lundby 184:1 är belägen 250 meter nordost om Lundby 180:1 och består av en 160 x 120 meter stor boplat med fynd av kärnyxor, spånskrapor, mikrospån och avslag (figur 4). Platsen har daterats till mesolitikum.

Inga fynd yngre än senneolitikum har framkommit på den aktuella boplaten Lundby 180:1 eller i dess närområde.

Figur 4. Boplaten Lundby 180:1 och de närbelägna boplatserna Lundby 184:1 och 178:1.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

De första arkeologiska undersökningarna av Lundby 180:1 företogs av Georg Sarauw under åren 1921-1922 (figur 5). Då påträffades en boplatsslämning med fynd härrörande från både mesolitikum och neolitikum. Av det rika fyndmaterial som då framkom kan nämnas skivyxor, kärnyxor, Lihultsyxor, trindyxor, en grönstensyxa, tväreggade pilspetsar, små pilspetsar av fina spån, borrar, knivar och skrapor. Vidare påträffades ett stort antal kärnor och spån, massvis med flintavslag samt en mängd ornamenterad keramik (Sarauw 1922).

Figur 5. Från Sarauws undersökning på Henriettebergsboplatsen 1921 (Sarauw 1922).

1973 avgränsades boplatsens utbredning av Göteborgs arkeologiska museum (KMR) som återbesökte platsen 1989 och konstaterade då den tidigare utförda avgränsningen (KMR).

SYFTE OCH UNDERSÖKNINGSMETOD

Syftet med den arkeologiska förundersökningen 2021 var att bedöma fornlämningsens innehåll, datering, utbredning, omfattning och komplexitet med ett vetenskapligt arkeologiskt arbetssätt. Inför undersökningen fanns även frågor kring områdets relation till de mesolitiska och neolitiska fynd som gjordes vid de tidigare utgrävningarna 1921-1922. Mot bakgrund av det tidigare så omfattande fyndmaterialet från Lundby 180:1 fanns möjligheten att påträffa en likartad fyndbild inom det aktuella undersökningsområdet. Något som i så fall skulle ge goda förutsättningar att besvara undersökningens frågeställningar. Av särskilt intresse var potentiella fynd av ornerad keramik och ben då dessa fyndkategorier är ganska ovanliga på områdets stenåldersboplatser. Eftersom inga naturvetenskapliga analyser av Lundby 180:1 tidigare gjorts var det även av vikt att utföra ^{14}C -analyser i syfte att besvara frågor kring dateringar.

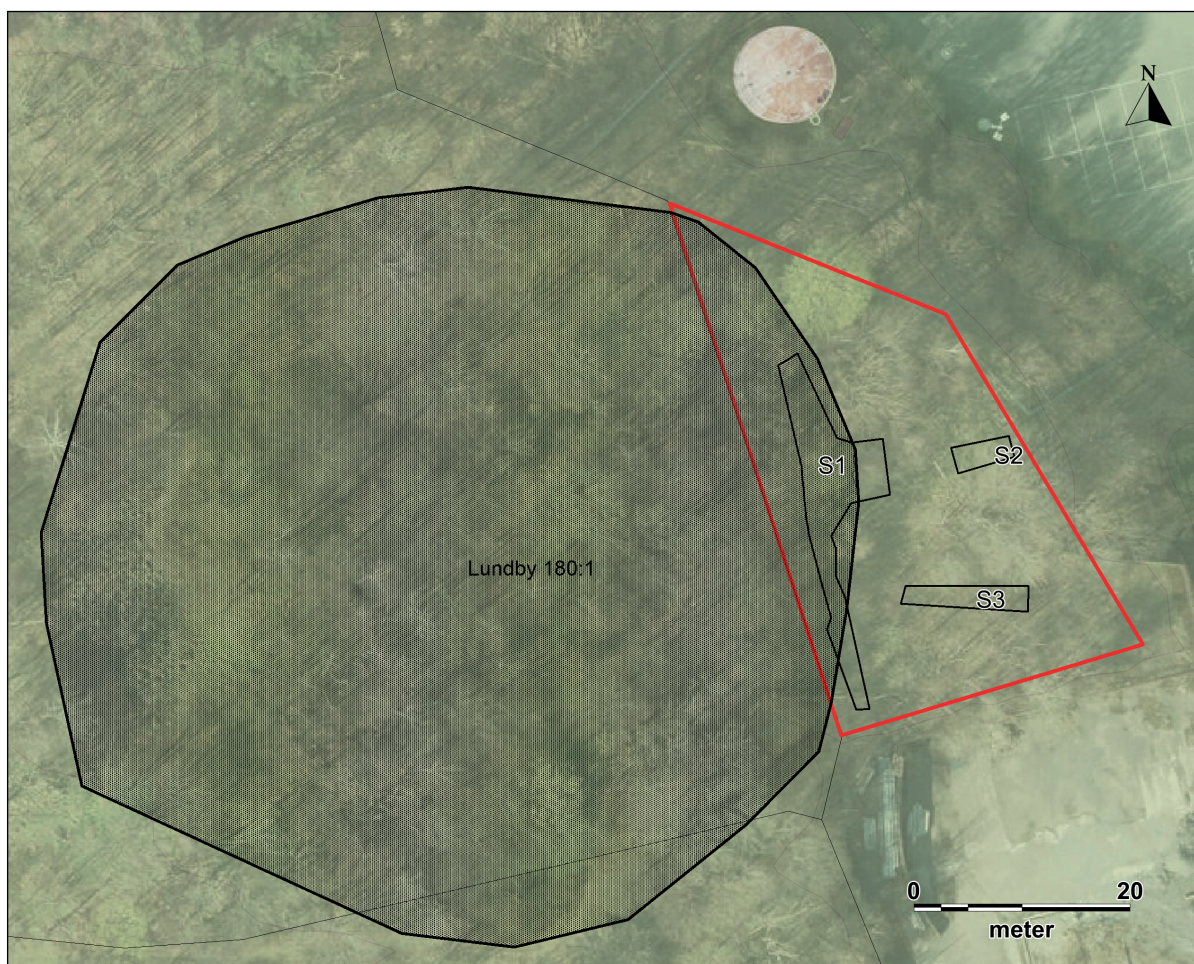
En grävmaskin användes för att gräva schakt inom undersökningsområdet. Schaktens innehåll undersöktes och analyserades av arkeologer. Dokumentationen skedde på konventionellt sätt med GPS-inmätning, fotografering och beskrivning av fynd, anläggningar och lager.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

Två vedartsanalyser och tre ^{14}C -analyser utfördes vid undersökningen. Proverna togs i det fyndförande sandiga gruslagret.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Vid undersökningen grävdes tre schakt med en sammanlagd yta på ca 140 m², se figur 6. Schakt 2 och 3 bestod endast av gräsbevuxna fyllnadsmassor som påförts direkt på berget. De fåtalet fynd av flintavslag som påträffades i schakt 2 härrör därför från en omrörd kontext. Schakt 1 grävdes i den tidigare nämnda deponihögen vilken bestod av ett ca 140 cm tjockt påfört lager. Under fyllnadsmassorna fanns ett 25 cm tjockt humuslager vars bottenkikt innehöll flintfynd. Lagret följdes av ett knappt 10 cm tjockt fyndförande lager bestående av ett sandigt grus vilket

Figur 6. Lundby 180:1 samt aktuellt undersökningsområde (rött) med tillhörande schakt 1-3.

övergick till ett icke fyndförande lager av ljusgrå sandig silt (figur 7). Den sydligaste delen av schakt 1 bestod, i likhet med schakt 2 och 3, endast av fyllnadsmassor direkt på berget.

Bortsett från en knacksten bestod fynden uteslutande av flinta vilken till största del framkom i det sandiga gruslagret. Inga anläggningar påträffades men en mindre mängd kolbitar kunde insamlas från gruslagret för ^{14}C -analyser. Kulturlagrets utbredning kunde tydligt följas och begränsas åt öst, en avgränsning som visade sig stämma väl överens med den tidigare utförda avgränsningen av boplatsen.

Figur 7. Profil i schakt 1. Det mörka lagret i profilen utgörs av ett humuslager. Därunder finns ett sandigt grus som övergår i silt. Fynd uppträdde i botten av humuslagret och i gruset.

FYNDBESKRIVNING

Fynden från undersökningen utgjordes enbart av flinta bortsett från en knacksten och ett kritpipshuvud vilken påträffades i det översta lagret av fyllnadsmassorna. Redskapen är få till antalet och består av fyra stycken kärnor, två stycken avslagsskrapor samt en kniv (figur 8 och 9). Förutom ett spån och ett kort spånfragment utgörs det resterande fyndmaterialet av flintavslag eller övrigt slagen flinta.

Flintfynden har sorterats enligt *Sorteringsschema för flinta* (Andersson m.fl. 1978) och är förtecknade i den bifogade fyndtabellen. Vedartsanalys samt ^{14}C -analyser är bilagade i slutet av rapporten.

Figur 8. Kniv av flinta från det fyndförande skiktet. GSMA 210013:3.

Figur 9. Del av avslagsskrapa från det fyndförande skiktet. GSMA 210013:1.

DATERING OCH TOLKNING

Undersökningen visade att det framkomna materialet inte var av samma art som från de tidigare grävningarna vid boplatsens västra delar. Här saknades de omfattande flint- och stenverktygen liksom den dekorerade keramiken. Avsaknaden av typartefakter gör dateringen av platsen svårare och en närmare datering än till mesolitikum/neolitikum kan inte ges. Det förefaller emellertid som att det aktuella fyndmaterialet uppträder på ett liknande sätt som vid Sarauws undersökning, nämligen direkt under humusen i den övre delen av det fyndförande skiktet. Något som indikerar att det nu framkomna materialet relaterar till det tidigare då fyndkontexterna liknar varandra.

Att den aktuella undersökningen företogs vid boplatsens utkant kan förklara avsaknaden av keramik och det ringa antalet redskap. I det fyndförande schakt 1 fanns en naturlig avgränsning där fynden upphörde i samband med att bergsplatån började slutta nedåt mot öst. Aktiviteten på platsen tolkas således som att ha varit mindre intensiv än i den västra delen av Lundby 180:1, som förefaller ha haft ett mer attraktivt läge under både mesolitikum och neolitikum. Avsaknaden av fynd senare än senneolitikum bekräftar den tidigare bilden av att platsen haft ett attraktivt läge fram till ca 2000 f.Kr.

Tre 14C-dateringar togs på kol vid förundersökningen. Två dateringar från den fyndförande skiktet påvisade romersk järnålder medan det tredje gav en sentida datering. Inget i fyndbilden tyder dock på romersk järnålder. Det fanns ingen keramik eller bränd lera i fyndlagret. Dateringen är dock intressant då den kan vara av betydelse vid fortsatta undersökningar på boplatsen.

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Avgränsningen för fornlämning L1960:1701 / Lundby 180:1 kunde fastställas åt öst. Fornlämningen fortsätter västerut utanför undersökningsområdet. Det område inom fornlämning L1960:1701 / Lundby 180:1 som varit föremål för aktuell förundersökning anses inte behöva undersökas ytterligare. Fornlämningen inom förundersökningsområdet kan således betraktas som undersökt och borttagen. Inget hinder föreligger ur arkeologisk synpunkt att ta marken i bruk för avsedd exploatering. Lagskyddet kvarstår för de delar av fornlämningen som inte berörts i samband med den arkeologiska förundersökningen.

LITTERATUR

Andersson, Stina, Rex Svensson, Karin och Wigforss, Johan. 1978. Sorteringsschema för flinta. *Fyndrapporter 1978*, s. 215-252.

Sarauw, Georg. 1922. Stenåldersboplats vid Henrietteberg. Undersökt 1921 och 1922. Göteborgs stadsmuseum. *Arkeologisk arkivrapport 1922:01*.

Sarauw, Georg, Alin, Johan. 1923. *Götaälvsområdets fornminnen*. Skrifter Utgivna till Göteborgs Stads Trehundraårsjubileum Genom Jubileumsutställningens Publikationskommitté, 3.

OTRYCKTA KÄLLOR

Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR)

Fyndtabell Lundby 180

L1960:1701

GSMA:210013:	Kontext	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
1	S1	Avslagsskrapa A	1	9	Flinta	Fragment
2	S1	Avslagsskrapa A	1	22	Flinta	
3	S1	Kniv	1	12	Flinta	
4	S1	Avslag med inhak	1	26	Flinta	
5	S1	Knacksten	1	270	Bergart	
6	S1	Plattformsjärna C	1	106	Flinta	
7	S1	Plattformsjärna C	1	71	Flinta	
8	S1	Plattformsjärna D	1	146	Flinta	
9	S1	Övrig järna	1	60	Flinta	
10	S1	Avslag med retusch	1	75	Flinta	
11	S1	Avslag med retusch	1	19	Flinta	
12	S1	Kort spånfragment	2	2	Flinta	
13	S1	Avslag	128	879	Flinta	
14	S1	Övrig flinta	202	1856	Flinta	
15	S1	Kritpipshuvud	1	12	Krita	Fågeldekor
16	S2	Spån	1	1	Flinta	
17	S2	Avslag	2	14	Flinta	

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 21052

**Vedartsanalyser på material från Västra Götalands
län, Göteborg, Lundby 180**

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 21052

2021-06-30

Vedartsanalyser på material från Västra Götalands län, Göteborg, Lundby 180

Uppdragsgivare: Ulf Ragnesten/Kulturförvaltningen Göteborgs stadsmuseum

Arbetet omfattar två kolprover från en förundersökning i Göteborg. Proverna förväntas komma från senmesolitikum och mellanneolitikum.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
	P1		0,4g	<0,1g 2 bitar	Tall 2 bitar	Tall 12mg	
	P2		17,5g	0,8g 7 bitar	Ek 7 bitar	Ek 75mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Box 178
791 24 FALUN
Tfn: 070 34 00 645
E-post: vedlab@vedlab.se
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Ek	<i>Quercus robur</i>	500- 1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot våta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	600 år	Anspråkslös men trivs på närrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C- vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

Uppsala 2021-09-28

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Ulf Ragnesten
Göteborgs stadsmuseum
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Lundby 180 och Torslanda 87, Göteborg. (p 3814)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-71403	Prov 1. Lundby 180	−25,5	132 ± 31
Ua-71404	Prov 2. Lundby 180	−24,2	1 694 ± 31
Ua-71405	Prov 3. Torslanda 87	−28,2	1 123 ± 31
Ua-71406	Prov 4. Torslanda 87	−28,9	2 447 ± 32

Med vänliga hälsningar

Karl

Håkansson

Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2021.09.28
12:49:40 +02'00'

Karl Håkansson / Melanie Mucke

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

